~~Jurik blata kbira f'nofs il-Ġemgħa u jgħarrfek li fuqha niżel Imħammed meta kien għaddej itir fuq id-debba bil-lejl. Inizżlek ġewwa bħal bir żgħir taħt l-art u jgħidlek li s-saqaf tiegħu, tal-blat, ma jżomm ma' xejn, u l-ħajt li hemm mad-dawra kien mibni biex in-nies ma jibżgħux li taqa' fuqhom il-blata. Jurik ħofra fil-blata tas-saqaf u jgħarrfek li Mħammed jiġi jselli hemm kull nhar ta' Ġimgħa, u darba qam bis-saħħa u ħabat rasu mas-saqaf u l-blata biex ma tweġġgħux, irtabet bħat tajn. Jurik il-sien tal-ġebel daqsiex, u jgħidlek li l-blata b'dak il-lsien sellmet lil Imħammed u qaltlu "Salam għalik!" Trid toqgħol bil-għaqal il-ħin kollu li jkellmek u minn wiċċek turi li qiegħed temmen u tistagħġeb b'dak li jgħid~~

~~Fil-Ħaram hemm wisq u wisq x'tara.. Biex tikteb kollox trid qatiegħ wisa u żmien. Għalina biżżejjed li naħsbu li min jaf kemm Ġesù mexa min-naħa għall-oħra ta' dal-wata, ma' tul ħajtu fuq l-art. U li ma' ġenb dak il-bieb il-kbir, li għedna l-lum misdud bil-ħaġar, fejn kienu l-ħnejjiet Ġesù għadda erbgħat ijiem mill-aħħar ġimgħa ta' ħajtu jgħallem, u hemm, nistgħu ngħidu, li bħala Messija kien maqtul mil-Lhud, kif bħala bniedem kien maqtul fuq il-blata tal-Golgla. U nifhmu ftit kemm hi kbira t-tjieba ta' Alla u kemm aħna ħżiena u rasna jiebsa aħna l-bnedmin.~~

~~*Farid Swalaħ.*~~

GĦID IL-ĦAMMIEM F'BET-LEHEM

Il-kelma Ħammiem, bil-Malti, tfisser **banju,** jiġifieri ħasla tal-ġisem kollu; u billi fl-antik, il-Magħmudija kienet tkun tagħdisa tal-ġisem kollu fl-ilma, Għid il-Ħammiem ifisser Għid il-Magħmudija, għax fih titfakkar il-Magħmudija ta' Ġesù fix-xmara tal-Ġurdan. Bil-Grieg dal-Għid jgħidulu Epi-Fanija, li tfisser Wirja, jew Dehra, għax f'dak il-jum ukoll Ġesù kien muri lil bnedmin, bħala Messija, billi waqt il-Magħmudija tegħu leħħet berqa u faqqgħet ragħda, u leħen ir-ragħda kien jgħid: "Int ibni l-għażiż li tgħaxxaqt bik".

Kif isir Għid il-Milied fil-belt ta' Bet-Lehem, f'dan il-"Qari" għednih kemm-il darba; għal hekk il-lum ngħidu kelmtejn kif isir Għid l-Epifanija f'dik il-belt, li hu Għid tal-Franġiskani biss, jiġifieri, jagħmlu l-Kustodju tal-Franġiskani bir-Rħieb tiegħu, weħedhom, m'hux il-Patrijarka ta' Ġerusalem mal-Monsinjuri u l-qassisin, bħal ma jsir kif ġie li semmejna, Għid il-Milied.

Il-**funzjonijiet** tal-Epifanija jsiru bħal tal-Milied sewwa, imma l-purċissjoni bil-Bambin issir lejliet il-Għid wara l-Għasar, m'hux wara l-quddiesa f'nofs il-lejl; u l-Quddiesa l-kbira ma ssirx f'nofs il-lejl, imma nhar l-Epifanija fil-għodu. U f'Bet-Lehem ma jkunx hemm nies, Insara, mid-dinja kollha, bħal ma jkun hemm fil-Milied, imma jkun hemm Insara minn Bet-Lehem, Bet-Gagħla, Bet-Sahur u mit-taqsima Għarbija ta' Ġerusalem, għax il-Lhud nhar il-Milied biss iħallu jgħaddu l-Insara mit-taqsima tagħhom.

Il-Patri Kustodju, lejlet il-Ħammiem, wara nofs inhar, jitlaq minn Ġerusalem bil-karrozza imsieħeb mad-Diskreti, jew Irħieb il-kbar ta' ma' dwaru (qishom il-Membri tal-Parla-

ħment Franġiskan) u jieqaf ħada l-qabar ta' Raħla, jew **Rakel,** mart Ġakobb, ftit fuq mil bgħid minn Bet-Lehem. Hemm ikunu jistennewh il-Muħtar, jew **Sindku** tal-belt u l-Ħuri, jew **kappillan,** u xi nies oħra magħrugħadd kbir minnhom. Ikunu hemm ukoll it-tfal tal-iskejjel, bniet u subien. Dawna jimxu tnejn-tnejn, u jibqgħu sejrin lejn il-Bażilka u jidħlu fiha, ikantaw il-''Benedictus''.

Fil-għaxija jsir il-Għasar Pontifi-

Betlehem. — Sura ta' Ġesù Bambin li tittieħed bil-purċissjoni mill-knisja ta' Santa Katarina sa ġewwa l-Għar tat-Twelid, nhar il-Ħammiem, jew Epifanija.

fa, u jagħtuh il-merħba. Minn hemm jerġa' jirkeb il-karozza, u jibqa' sejjer sal-misraħ tal-Bażilka l-kbira.

Fil-misraħ ikunu jistennewh ir-Rħieb Franġiskani kollha tad-Dejr u tnejn jew aktar mir-Rħieb u Raħbiet ta' xirkiet oħra li Bet-Lehem hemm kali, li fih il-Kustodju jilbes il-mitra bħala Isqof. Wara l-Għasar ikun hemm il-purċissjoni, mill-artal ta' Santa Katarina, fil-knisja tal-Franġiskani, għall-**kurriduri** jew mimxiet tad-Dejr, għal Bażilka, u jinżlu t-tarraġ għal ġewwa l-Grotta Mqaddsa. Il-

Kustodju, liebes ta' Isqof, ikun f'din il-purċissjoni, hiemel f'idejh Bambin. M'hux il-Bambin iż-żgħir tal-Milied, ġewwa l-benniena, imma Bambin ieħor, kbajjar, qiegħed fuq siġġu tad-deheb, b'idu l-waħda merfugħa 'l fuq, ibierek lin-nies ta' rieda tajba. Meta jaslu l-Grotta, il-Kustodju jqiegħed il-Bambin fuq l-artal u jbaħħru, u mbagħad id-Djaknu jaqra l-Evanġelju ta' dik inhar li jfakkar kif is-Saħrin sabu lil Ġesù tarbija u lil Ommu u tawh l-imħibiet, u kemm ferħu miegħu rawh, għax kienu qatgħu xewqithom.

Il-għada fil-għodu jitkanta l-Matutin fil-knisja ta' Santa Katarina u wara toħroġ il-quddiesa l-kbira, li fiha jkantaw ir-Rħieb Franġiskani u t-tfal subjen ta' li "Scola Cantorum" tagħhom ta' Bet-Lehem u ta' Ġerusalem. Wara nofs inhar ikun hemm, fil-misraħ, il-banda tal-"Gioventù Antoniana", jiġifieri Xirka ta' Żgħażagħ ta' Sant'Antnin. U min irid jasal wasla sa Bet-Saħur, jekk ma tkunx x-xita, jista'; imur iżur żjara lill-kappella l-ġdida tar-Rgħajja, mibnija fil-bur fejn kienu jirgħu n-nagħaġ, fil-lejl tal-Milied, meta waslitilhom l-aħbar tat-Twelid ta' Ġesù. Dik inhar il-kappella tibqa' minn fil-għodu sa fil-għaxija miftuħa.

U dawn huma kelmtejn fuq kif isir Għid il-Ħammiem f'Bet-Lehem, fis-sitta ta' Jannar.

PIFAN.

ĦJIEL TAT-TERRA SANTA

Dik li l-lum aħna nsejħulha **Terra Santa,** bil-Malti sewwa "Art Imqaddsa" hi dik l-art infisha li fir-Rabta l-Qadima kienu jgħidulha l-art ta' Kangħan, jew Kangħanija. Din l-art kienet imwegħda minn Alla lil Abram, lil Ġakob u lin-nisel tagħhom. U billi kliem Alla ma jonqosx, seħħ kull ma qalilhom; ara kemm li l-Israelijin, jiġifiri wlied Alla, wara li damu daqqa ta' erbgħin sena fid-deżert, daħlu ġewwa Kangħan. It-**Terra Santa,** il-lum aktarx tissejjaħ ukoll Palestina. Titqassam f'Galilija, Samarija, u Jehudija.

It-Terra Santa tagħmel mas-Surija, bħal ma magħha tagħmel ukoll il-Feniċja. U għala, tgħid, tissejjaħ Art Imqaddsa? L-iżjed, m'hux għax kienet l-art tal-Patrijarki u tal-Profeti. l-anqas għax fiha ġraw l-aktar ġrajjiet egħżież tar-rabta l-qadima, imma l-iżjed għax hi l-art ta' Ġesù u ta' Marija u ta' Ġużeppi, u fiha saħħu l-egħżeż ħwejjeġ tal-Liġi Nisranija. Jekk inħarsu lejn Nazaret fiha naraw isir bniedem bħalna lil sidna Ġesù: fl-art tal-fjuri jinbet il-fjur maħtur ta' Jesse. Jekk inħarsu lejn Betlehem, fih nilmħu jitwieled minn sidtna Marija fost l-aqwa għeġubijiet, 'il Ġesù tarbija. Jekk inħarsu lejn Ġerusalem, nilmħu lil Marija tippreżenta lil Binha Ġesù erbgħin jum wara l-Milied, f'idejn ix-Xwejjaħ Xmuni: naraw lil Ġesù tfajjel jeħodha mal-għorrief: jistitwixxi s-Sagrament Imqaddes tal-artal: narawh ibati, imut, u jqum minn bejn l-imwiet: narawh jidher lil Ommu l-Għażiża u lil Marijiet l-oħra, narawh jitla' s-sema: naraw nieżla fiċ-Ċenaklu ta' Sijon lir-Ruħ il-Qodos fuq l-Appostli u wisq ħwejjeġ oħra. Jekk inħarsu lejn Kana tal-Galilija, naraw lil Ġesù jbiddel l-ilma f'inbid, l-iżjed tajjeb; jekk nħarsu lejn it-Tabor nilmħu lil Ġesù jittrasfigura ruħu: naraw lil wiċċu jiddi bħala x-xemx, il-ħwejjeġ isi-